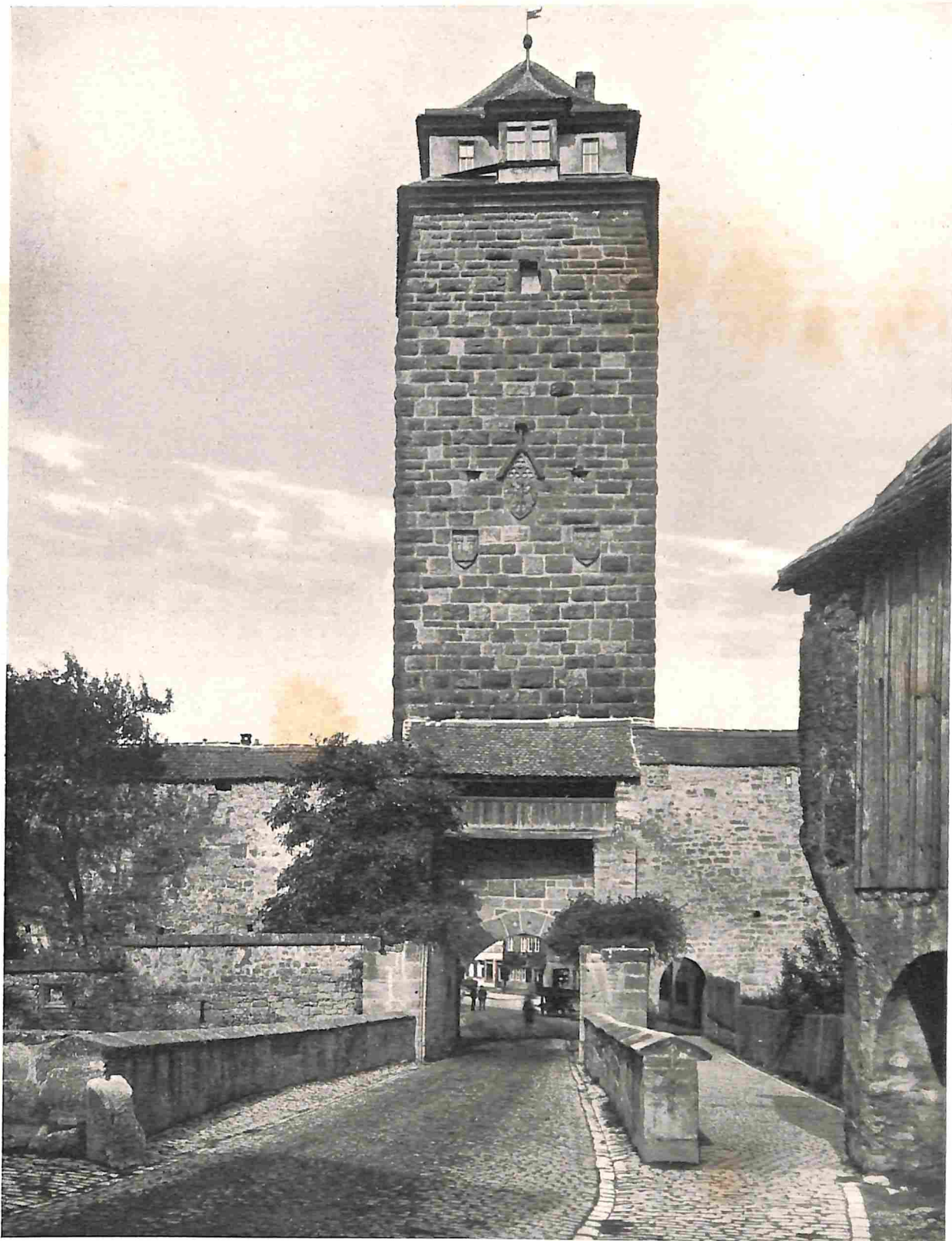

BUITEN

12^e JAARGANG N°. 18.

ZATERDAG 4 MEI 1918.

ROTHENBURG OB DER TAUBER. DE RÖDERPOORTTOREN.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE STERRENHEMEL IN MEI, DOOR A. A. N.	BLZ. 206
JACK DE ZANGER, DOOR HUBERT FOOTNER (SLOT)	„ 207
ROODE TULPEN, (GEDICHT), DOOR J. G.	„ 207
ROTHENBURG OB DER TAUBER, (VERVOLG), DOOR G.	„ 207
WIJGMANS, GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 205, 208—212
DE TOERISTEN, (SLOT), DOOR P. KASTEELN	BLZ. 210
HEIVEEN, DOOR J. V. D. VEEN, GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 213—215
DE REUKZIN DER VISSCHEN, DOOR H.	BLZ. 215
WILDE DIEREN DIE IK GEKEND HEB, DOOR E. THOMPSON	„ 215
SETON (18)	„ 215
PALMENTUIN TE PARAMARIBO, DOOR O. D., GEÏLLUSTR., ...	„ 216

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

DE STERRENHEMEL IN MEI.

HET volgende overzicht geeft den stand der sterrebeelden voor 13.5 uur sterretijd, d.i. omstreeks 10 uur middelbaren tijd. Men zie het Meikaartje van de N. R. Ct., dat voor 12.5 uur sterretijd geldt, maar dat ook een uur later nog wel bruikbaar is.

Zenith: Grootte Beer, Jachthonden;

Noorden: Andromeda, kleine Beer, Cassiopeia, Cepheus, Giraffe, Hagedis, Perseus;

Noordoosten: Draak;

Oosten: Arend, Hercules, Lier, Pijl, Slang, Vos, Zwaan;

Zuidoosten: Boötes, Kroon, Slangendrager;

Zuiden: Centaurus, Maagd, Raaf, Schorpioen, Slang, Waterslang, Weegschaal;

Zuidwesten: Beker, Hoofdhaar van Berenice, Waterslang;

Westen: Eenhoorn, kleine Hond, Kreeft, groote en kleine Leeuw, Lynx, Sextant, Tweelingen, Waterslang;

Noordwesten: Wagenman.

In hetgeen volgt is steeds middelbare tijd aangegeven. Wie naar zomertijd wil rekenen, moet alle uren met één vermeerderen.

De Melkweg is in den vóóravond slechts flauw zichtbaar, maar na middernacht des te prachtiger. Zie Buiten IX N°. 14, waarin ik aangaf, dat de merkwaardigste Melkwegdeelen om 19 uur sterretijd het gunstigste voor de waarneming staan. Maar ook te 17 uur, d.i. 15 Mei te half twee na middernacht, zijn de sterrebeelden Arend en Schutter al hoog genoeg gestegen, om de heldere Melkwegwolken goed te zien.

Zodiakaallicht en Gegenschein kunnen in Mei niet goed worden waargenomen.

Ook voor Algolminima is de maand zeer ongunstig. Het sterrebeeld Perseus staat te 15 uur sterretijd in het Noorden, dat is te half één in het begin van Mei, te half elf in het einde der maand. Misschien zal men van het minimum van 25 Mei, 2 uur na middernacht, iets kunnen waarnemen.

De ster α Cygni is in de eerste dagen van April van de vijfde grootte geweest, en was toen met het bloote oog te zien. Zij neemt nu weer sterk in helderheid af, maar zal nog eenige weken in een binocle zichtbaar blijven.

R Coronae borealis verandert sinds half Januari weinig en blijft met geringe schommelingen van de grootte 8.5 of 9.

In de eerste dagen van Mei zijn er na middernacht vallende sterren in den Waterman te zien. Deze Aquariden zijn te beschouwen als lichaampjes, die vroeger deel uitmaakten van de beroemde komeet van Halley, die vele lezers van „Buiten” zich uit het voorjaar van 1910 zullen herinneren. Het is 3 Mei laatste

Kwartier, zoodat de maan wel wat zal hinderen, en men alleen de heldere Aquariden te zien krijgt.

De tijdsvereffening blijft in Mei vrijwel gelijk, en van gering bedrag; den 1^{en} is de zon drie minuten bij de klok vóór, den 15^{en} vier minuten, in het eind der maand twee minuten.

Mercurius is in het eind der maand morgenster, maar zal wel niet te zien zijn, daar het jaargetijde medebrenkt, dat de planeet ondanks de groote Westelijke elongatie, ten bedrage van 25°, nog geen uur vóór de zon opkomt.

Venus is eveneens morgenster en komt ongeveer anderhalf uur vóór de zon op. Ofschoon zeer gemakkelijk waarneembaar, zal de planeet niet sterk de aandacht trekken: daarvoor staat zij te laag in de schemering. De middellijn neemt in Mei van 22" af tot 17"; de schijngestalte wordt iets voller.

Mars gaat half Mei ongeveer twee uren na middernacht onder. De roode planeet loopt thans Oostwaarts in den Leeuw, eerst zeer langzaam, later in de maand wat sneller. Zij neemt nu zeer merkbaar in helderheid af.

Jupiter is nog maar alleen kort na zonsondergang te zien, en verdwijnt deze maand met het sterrebeeld Stier in de avond-schemering.

Saturnus is tot even na middernacht waarneembaar.

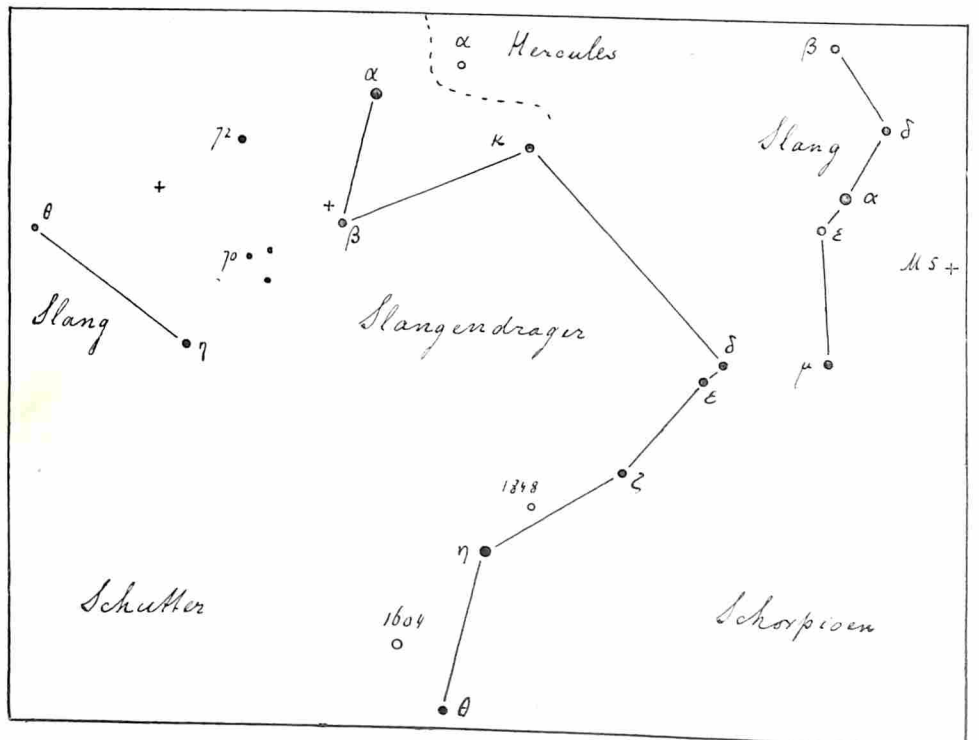
DE SLANGENDRAGER.

Op de oude atlassen heeft de Slangendrager (Ophiuchus) de Slang in de hand, die als afzonderlijk sterrebeeld de vorige maal werd behandeld. Toen gaf ik ook het hieronder herplaatste kaartje, waarop men de voornaamste sterren dezer uitgebreide constellatie aantreft. Ook de Slangendrager is het heele jaar door waarneembaar, met uitzondering intusschen van het Zuidelijk deel, op onze kaart vertegenwoordigd door de sterren ζ en η , dat in de wintermaanden November, December, Januari en Februari niet te zien is. De meeste schrijvers bezigen den naam *Ophiuchus*; oudtijds was *Serpentarius* meer in gebruik.

Ten Oosten van het trapezium, gevormd door α , β γ Ophiuchi en α Herculis, vindt men op den atlas van Bode nog een afzonderlijk sterrebeeld, den *Stier van Poniatowski*, aldus genoemd ter eere van Koning Stanislaus Poniatowski van Polen. In de achttiende eeuw was men gul met huldebeton van deze soort, en talrijk zijn de sterrebeelden, waarmede astronomen den hemel ter eere van vorsten of andere mannen van beteekenis bevolkten. Van deze meestal geheel willekeurige toevoegsels tot het aloude klassieke hemelbeeld zijn de meeste spoedig weer verdwenen: zoo ook de Stier van Poniatowski.

Op onze kaart staan, door kruisjes aangeduid, twee voor het bloote oog zichtbare vlekjes, die zich in een kleinen kijker tot sterrenhoopen oplossen. Die bij β Ophiuchi is de helderste; de tusschen γ Ophiuchi en ζ Serpentis gelegen sterrenhoop werd door ondergeteekende 23 jaren geleden uitgemeten. Met een dergelijke uitmeting, die voor vele sterrenhoopen verricht is, bedoelt men de bewegingen op het spoor te komen, die in deze sterrenstelsels ongetwijfeld aanwezig moeten zijn. De uitmeting moet dus van tijd tot tijd herhaald worden, liefst op fotografische platen, daar men op deze wijze een veel grootere nauwkeurigheid bereikt dan door visueele waarneming aan den kijker.

Verder ziet men op de kaart twee *Nieuwe Sterren* door kringetjes aangeduid, die van 1604 en die van 1848. De *Nova* van 1604 is o.a. door David Fabricius waargenomen en door Kepler, die hare lichtwisseling in het boekje *De nova Stella in pede Serpentarii* uitvoerig beschreef. In October 1604 moet deze ster alle sterren der eerste grootte en zelfs de planeet Jupiter in glans overtroffen hebben. In het begin van 1605 was zij nog zoo helder als Beteldjusa, in April daalde zij tot de derde grootte om in

den loop van dat jaar voor het bloote oog te verdwijnen. Het is niet uit te maken, of zij thans nog zichtbaar is.

De Nova van 1848 is niet veel helderder dan de zesde grootte geweest; zij is thans nog als ster der dertiende grootte aan den hemel te vinden.

Tot het groepje van drie sterren, dat men ten Oosten van β Ophiuchi vindt, behoort de vermaarde dubbelster 70 (of ρ) Ophiuchi, een ster der vierde, met een begeleider van de zesde grootte. Het paar draait in 88 jaar rond, en de afstand der componenten varieert in dien tijd van 2" tot 7"; de halve groote as der elliptische baan bedraagt 4".6. Deze dubbelster is een der weinige, waarvan men den afstand tot ons zonnestelsel vrij nauwkeurig kent: hare *parallaxis*, d.i. de hoek, waaronder de straal der aardbaan uit de ster gezien wordt, bedraagt 0".17.

Hieruit volgt, dat de halve groote as der baan $\frac{4.16}{0.17} = 27$ aardbaanstralen is. Nu is de verhouding van de derde macht der as tot de tweede macht van den omlooptijd — de verhouding, die naar Keplers derde wet voor de verschillende planetenbanen in het zonnestelsel een constante waarde heeft — een maat voor de gecombineerde massa van het sterrenpaar. Voor 70 Ophiuchi vindt men $\frac{27 \times 27 \times 27}{88 \times 88} = 2\frac{1}{2}$ maal de massa der zon, te verdeelen in $1\frac{1}{2}$ voor de hoofdstel en 1 voor de begeleider. Het is een merkwaardige bijzonderheid dat in de — nog vrij zeldzame — gevallen, waarin men de massa eener ster heeft kunnen bepalen, bijna altijd uitkomsten verkregen werden van dezelfde orde als de massa van het lichaam, dat ons planetenstelsel beheerscht.

A. A. N.

JACK DE ZANGER.

EEN GESCHIEDENIS UIT HET HOOG NOORDEN VAN CANADA,
(30) DOOR HUBERT FOOTNER.

MAAR toen hij, om het zoo eens uit te drukken, weder op adem kwam, hoe klopte toen zijn hart van blijdschap! Hij had een gevoel van bevrijding. Per slot was het leven goed. Er trilde lachen in zijn keel.

Hij wachtte in de buurt der trap dat Linda naar beneden zou komen. Eindelijk verscheen zij, koel en minachtend, terwijl haar hakjes op de trap klepperden, en de aigrette in haar haar knikte en schitterde. Wie zou gedacht hebben dat haar Doorluchtigheidje zooveen gekust was? Jack kreeg een onweerstaanbaren aandrang tot lachen. Doch hij toonde een kalm, vriendelijk gelaat, maar hij kon de glinstering in zijn oogen niet verbergen, noch den lach om zijn mondhoeken.

„Wat is er?” vroeg Linda, hem verbaasd aanstarend om de verandering die er in hem had plaats gegrepen.

„Met wien heb je de volgende dans?”

Zij noemde een naam.

„Ik ken hem wel,” zeide Jack. „Wacht boven op me, dan zal ik zien of ik niet met hem kan ruilen. Ik wou graag met je praten.”

Linda's nieuwsgierigheid werd opgewekt, en zij ging met Lord Spurling weder naar boven. Binnen vijf minuten was Jack weder bij haar terug, en met hun beiden gingen zij naar het balkon, naar hetzelfde hoekje dat Linda even te voren met den Engelschman gedeeld had.

„Wel, wat is er nu?” vroeg zij.

„Linda,” zeide hij, „sedert ik hier kwam, hebben we niets gedaan dan kibbelen. Laten we de zaak afmaken.”

„Dat was niet mijn schuld,” zeide zij, volkomen gereed voor een volgende kibbelpartij.

„We kunnen in 't midden laten wiens schuld het was,” zeide hij, „maar laten we scheiden!”

„Wat is er met je gebeurd?” vroeg zij nieuwsgierig.

„Kijk eens hier,” zei hij, „toen we in 't Noorden waren, beloofde ik je, dat ik je zou komen opeischen zoodra ik mijn goeden naam gezuiverd had. Ik ben gekomen, en ik ben hier nu lang genoeg geweest om ons allebei te laten zien dat het niet gaat tusschen ons beiden. Wij passen niet bij elkaar. We maken elkaar enkel zenuwachtig. Geef me mijn woord terug, Linda. Laten we elkaar de hand er op geven, en als goede vrienden scheiden!”

Linda schrok op, en keek hem met groote oogen aan. „Jack!” mompelde zij. „Wou je me in den steek laten? Dat kun je niet meenen. Wat zou ik moeten beginnen?”

Verder kwam zij niet. De groote oogen, de klagelijke stem, de dreigende tranen, al de andere trucjes werkten, na wat hij zoo juist had gezien, op Jack's lachspieren. Plotseling barstte hij in lachen uit. Hij wierp het hoofd achterover, en liet zijn vreugde den vrijen loop. Er was niets spottends of bitter in. Het was enkel de lach die voortkomt uit een verlicht hart. Hij lachte al maar door. In weken had hij niet gelachen. Hij moest tegen het vensterkozijn gaan staan en zich den buik vasthouden.

Linda's uitdrukking van verbazing ging langzamerhand over in eene van louter woede. Zij sprong op. De bejuwelde aigrette trilde van woede. „Hoe durf je!” riep zij uit. „Houd je mond! Ik haat je! Je maakt dat ik me een ware duivelin ga voelen! Ik zou je je oogen wel kunnen uitkrabben! Ga voor mijn part terug naar je squaw! Dat is 't enige waar je goed voor bent! Ik had er zelf al met je over willen praten. Begrijp me goed, ik geef jou je woord terug! Ik veracht je!” Zij stampte met den

voet. „Ga naar haar terug, en loopen jullie allebei naar de weerga, wat mij betreft!” Zij ging heen. En zoo eindigde deze kwestie.

Jack ging Kate zoeken, en vond haar op weg naar het souper, aan den arm van een man. „Zou ik je misschien even dringend kunnen spreken?” fluisterde hij.

Kate keek naar zijn gelukkige oogen en knikte bevestigend. „Voorbalkon, vijf minuten,” zeide zij zacht terug.

Wederom het balkon.

„Kate, ik smeer 'm!” riep hij uit. „Vanavond nog. Binnen een uur jaag ik den weg naar het Noorden af op Starlight. Ik ben zoo gelukkig dat ik mijn beenen niet stil kan houden. Als de booten niet meer loopen, rijd ik den heelen weg. Kate, je bent een machtig goede vriendin voor me geweest. Ik zou je graag waarwel kussen.”

„Dat mag je,” zeide zij, terwijl zij haar gezicht ophief.

„Daar dan!” zeide hij. „Daar! En nog eens!”

„Goeie hemel! Heb medelijden!” riep Kate. „Ik zal zoo naar de garderobe moeten om me op te knappen! Vaarwel, en God zegene je!”

* * *

Nadat de familie naar bed was gegaan, slopen Mary en Davy terug naar het woonvertrek, bliezen stilletjes het vuur weder aan, en deden er een nieuwen voorraad hout bij. Zij gingen er voor zitten met de handen om de knieën geslagen. Er bestond den laatsten tijd een sterker band tusschen Mary en Davy. In dat gedesorganiseerde huishouden was dit in den winter de eenige gelegenheid om met elkaar te praten.

„Wat zou hij van avond doen, denk je?” zeide Davy.

„Wie zal 't zeggen?” zeide Mary. „Zeker naar de een of andere partij of naar de comédie.”

„Als vader me met hem mee had laten gaan,” zei Davy, „dan had ik je nu alles kunnen beschrijven, wat ik gezien had.”

„Vader had gelijk,” zei Mary. „Als de tijd daar is, zal hij je toch wel laten gaan. Maar dergelijke dingen zouden je nu enkel uit je evenwicht brengen. Wij zijn geen menschen om veel uit te gaan.”

„Ik zie niet in waarom jij je niet in die kringen zoudt kunnen bewegen,” zei Davy.

„Dat is te ingewikkeld om je uit te leggen,” zeide zij met egale stem. „In ieder geval zou 't me niet erg bevallen.”

„Wat Jack ook doet, in ieder geval zal 't wel goed zijn, hé?” vroeg Davy.

„Ja, maar hij is in dien stand geboren,” zei Mary. „Dat maakt een groot verschil. Bovendien....”

„Nu?”

„Ik geloof ook niet dat het hem erg bevalt. Maar het is voor hem noodzakelijk op 't oogenblik.”

„Ik wou dat ik hem eens zien kon!” riep Davy uit.

Mary zweeg.

„Ik bedoel, dat ik wou dat ik net als hij was,” ging Davy voort. „Denk je dat ik ooit zoo sterk als hij zal worden?” vroeg Davy gretig.

„Och, dat komt er minder op aan,” zeide Mary, terwijl zij in het vuur staarde. „Maar je kunt wel even dapper en eerlijk worden.”

Er werd op de voordeur geklopt. Broer en zuster keken elkaar verrast aan.

„Zeker een zieke Indiaan,” zeide Mary.

Davy ging kijken. Hij sloot de kamerdeur achter zich. Even daarna hoorde Mary een lichten kreet, die echter dadelijk weder gesmoord werd. Davy kwam buiten adem binnen loopen, met schitterende oogen.

„Er — er is iemand om je te spreken!” zei hij onvast. „O! Mary!”

Zij sliep snel naar de gang. De voordeur stond aan, en daar stond hij, breedgeschouderd en dik door veel kleeren, zich donker afteekend tegen de sneeuw achter hem. Hij was blootshoofds, en de maneslijn vormde een nimbus om den rand van zijn krullekop. Hij stak de armen uit, en in een oogwenk lag zij er in.

„Mary! Schat!” mompelde hij. „Ik werd bijna dol van verlangen naar je. Hier ben ik terug, en nu ga ik nooit weer van je weg!”

Hun lippen ontmoetten elkaar, en hun tranen vermengden zich. Mary was de eenige vrouw, die die harde, blauwe oogen zich ooit had zien vullen en overloopen.

EINDE.

ROODE TULPEN.

De roode vanen aan de rechte lanssen,
De groene schilden reikend tot den voet,
Zoo stormt een legerbende mij te'moet:
Een veld van roode tulpen. Groene schansen

Golvend in wind, bespet met zonneglansen,
Omgorden zwaar den bloedend rooden vloed.
In breede baren, ruischend aan mijn voet,
De roode vanen heen en weder dansen.

Weer is de grauwe Winterburcht genomen,
En schalt de lucht van gouden zonfanfaren,
Die schateren over 't veld in felle stroomen.

Langs 't hemelruim, de blanke wolken varen,
En bij den duinkant, bronzen bosschen droomen,
De kam in 't licht, de voet in dorre blaren.

J. G.

ROTHENBURG OB DER TAUBER. GEZICHT OP DE RÖDERPOORT MET STADSMUUR EN VOORPOORT.

ROTHENBURG OB DER TAUBER.

EEN BEELD VAN ONGEREPT STEDENSCHOON.

(Vervolg).

IN een stadje als Rothenburg is men al spoedig op de markt. Behoudens enkele dwarsstraten loopen alle wegen samen op de markt. Ja, de markt als vereenigingspunt, als plaats van samenkomst heeft bij ons veel van zijn betekenis verloren. Wij kunnen ons alle artikelen verschaffen buiten de markt om, die gedaald is tot verkoopplaats van allerlei tweede en derde rangs goed, of waar slechts een speciale koopwaar, als op de vee-markten, verkocht wordt.

In vroeger eeuwen was dat anders; toen moest men bijna altijd naar de markt gaan om iets te koopen.

De steden waren nog meer dan nu centra van handelsverkeer. Maar wat was er al niet noodig om dat verkeer te regelen. Daar was behoefte aan eenheid in maat en gewicht, verschil over de hoedanigheid van de koopwaar moest opgelost worden, één muntsoort droeg veel bij tot gemakkelijkheid bij het berekenen van den prijs. Zoo ontstonden de stedelijke keuren; de groote menigte van kooplieden kon soms op de markt geen plaats vinden, hun waren bedierven, of leden schade door regen en wind. Een deel trok zich terug in een gebouw waar zij de koopers ook gemakkelijker konden bedienen. Dat was de hal en de waag. Aanvankelijk werden geschillen over koop en verkoop onder den blooten hemel berecht, later gebeurde dat in het gebouw waar het stadsbestuur zetelde. Het stadhuis werd ook het gebouw van het gerecht. Verscheidene kooplieden waren gedwongen langer dan één dag te blijven, daarom was een onderkomen noodig om ze te herbergen, dus yerrees aan de markt een herberg of gasthuis.

Zoo vinden wij om het middeleeuwsche marktplein de voornaamste gebouwen geschaard. En zoo zien wij dan ook dat te Rothenburg, omsloten door de „Gewerbehalle” op de plaats waar het oudste stadhuis stond, die samen met de Maria apotheek waaraan, onder een dier aardige erkertjes, een Mariabeeld prijkt, en de Herterichbrunnen een zoo bekoorlijk hoekje vormen, dan de Rathrinkstube, thans postkantoor en alles overheerschend de breede bouw van het stadhuis met zijn hoogen toren. Hier waart de geest rond van lang vervlogen tijden. Het is als fluisteren de licht voorover neigende gevels elkaar toe, of zij zich nog wel herinneren, wat zich daarvoor hen op het marktplein heeft afgespeeld. Het stemmetje van de dunne straal water van den „Herterichbrunnen” babbelt en keuvelt van vroeger eeuwen, wier geluid het opving.

Gestalten in kleurige kleederdrachten der middeleeuwen en later tijd doemen op, trotsche patriciers met hunne prachtig

uitgedoschte vrouwen, stoere, fiere handwerkslieden, armelijke figuren van hen wier beroep niet toeliet een gilde te vormen, kooplieden en boeren, — waardig voortschrijdende raadslieden, soldaten en krijgsoversten. De machtige Duitsche keizers van het geslacht der Hohenstaufen, ook Rudolf van Habsburg, Adolf van Nassau en Wenzel van Bohemen, met gevolg en eerewacht, bewegen zich statig over het marktplein naar het stadhuis om naar aloud landsgebruik den eeredronk aan te nemen, door de burgerij hun gewijd. Hier vormden Rothenburgsche liefvallige „magnetlein” schoone dansfiguren en verlustigde de burgerij zich in vroolijk vermaak, bij het feest der beleening van Koning Christiaan I met Holstein, en Dithmarsen door keizer Frederik III, waardoor vrede en vriendschap tusschen de beide heerschers gesloten werd.

Andere beelden, somber en dreigend, rijzen op. De vernielingswoede van het vuur tast de trots van het burgerdom aan, het voorste gedeelte van het raadhuis met de archieven gaat in vlammen op. Een woeste tierende menigte vult het marktplein, sleurt priesters en nonnen mede; beelden van heiligen, verminkt en beschadigd, vormen het midden van een grooten vuurhoop; spookachtig glijdt de flikkering der vlammen over de huizen, doch het beeld van de hooggebenedijde zelf aan de Maria-apotheek blijft buiten den hellegloed.

Wilde gezellen rotten samen om hun hoofd, Florian Geyer, die een ontzettend schrikbewind voert. De woelige drukte maakt plaats voor eene doodelijke, angstige stilte, zestig edele burgers betreden het plein met uitgesneden halskraag en moeten hun nek aan het beulzwaard bieden; het bloed stroomt, zooals de overlevering zegt, zelfs door de geheele Schmiedegasse. Dat was de boete voor den steun aan den boerenopstand.

Andermaal is het stil op het marktplein, slechts de senaatsleden met het donkere ambtsgewaad, den grooten keten en den breedgeranden kegelhoed, schrijden met gebogen hoofd en bezorgd gelaat over het marktplein. De keizerlijken bestormen de stad, het kruutmagazijn bij de Klingenpoort is in de lucht gevlogen, bij de Galgenpoort is de vijand reeds binnengedrongen, het doffe lawaai en geschreeuw nadert. Daar rijden de grimmige Tilly, de wreede Pappenheim, Hertog Karel van Lotharingen, en Prins Lodewijk van Pfalzburg in hun Spaansche dracht het marktplein op, dat weldra blinkt van het staal der helmen en harnessen van pieken en vuurroeren der landsknechten in het keizerlijk zwart-geel. Drie uur plunderen, een zware oorlogsschatting en de doodstraf voor den geheelen senaat is de boete, die Tilly verdert voor het verzet tegen den keizer.

Burgemeester Bezold moet zelf den beul halen.

Intusschen wordt Tilly den eeredronk gewijd, dien hij eerst weigert, doch later aanneemt.

Hij peinst een oogenblik en merkt op, dat de krijgskans zich tegen hen keerde, doch zij met hun „weiten Kehlen" misschien meer geluk hebben. Kan iemand den grooten bokaal, tot den rand gevuld, zonder onderbreking leegdrinken, dan wordt hun genade verleend. Senator Nusch, de „trinkfeste" oud-burgemeester, zal het wagen. En hij volbrengt dien krachttoer. De geschiedenis verhaalt, dat hij toen niet meer staan kon, en in een zetel neerzank, doch bij zijn bewustzijn bleef. Het steegje waar de stadhuisbode burgemeester Bezold tegenkwam en hem de blijde mededeeling kon doen, dat de senator Nusch Rothenburg „vrij gedronken" had, heet nog „Freudegasse."

Iederen Pinkster-maandag kan men van deze geheele geschiedenis getuige zijn, want de meester-glazenmaker en gemeenteraadslid Hörber heeft in 1881 er een „dramatisches Festspiel" van vervaardigd, dat ieder jaar in het stadhuis opgevoerd wordt.

Het marktplein met zijn oude gebouwen, gestoffeerd met de kleurige gekleede gestalten, biedt dan een ongemeen schilderachtigen indruk, en er ontstaan dan toneeltjes, die aan Schiller's „Wallensteins Lager" doen denken. De requisieten, die bij de opvoering dienen, zijn grootendeels echt, het zijn nagenoeg dezelfde wapenen, en dezelfde kleederen uit dien tijd, dezelfde veldslangen die afgeschoten worden, dezelfde stadsleutels, welke Tilly uitgeleverd werden en dezelfde kast waarin zij geborgen worden, ook de „humpen", de groote bokaal, is nog bewaard, waarvan men in een winkel tegenover het stadhuis nabootsingen in verschillende afmetingen kan kopen. Slechts wordt hij niet tot den rand toe meer gevuld; men mag zijn medemensch niet aan levensgevaar bloot stellen.

Ook de raadszaal is nog dezelfde. Men vraagt zich onwillekeurig af, waartoe toch eigenlijk die groote raadsalen noodig waren, waar toch een stadje slechts eenige duizenden inwoners telde, en waarom toch die groote stadhuizen, waar de zorg van het stadsbestuur zich lang niet over een zoo groot terrein uitstreckte als thans. Inderdaad lijkt bij den eersten indruk de raadszaal te Rothenburg, die 800 menschen kan bevatten, wel wat te groot, en het gebouw, waar ook het stadsbestuur uit vroeger dagen zetelde, wel wat teforsch. Was dat alles „grootdoenerij?"

Men verlieze niet uit het oog, dat die raadszaal niet alleen diende tot vergaderplaats van het stadsbestuur.

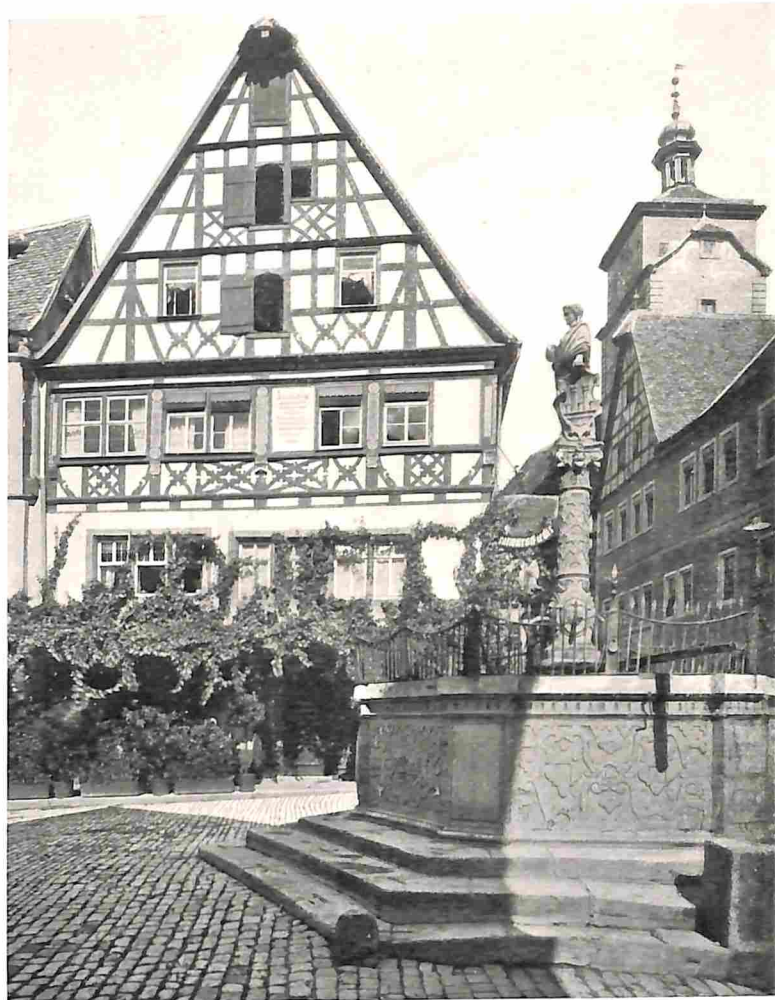
Neen, in die zaal werd ook de vorst tot wiens rijk de stad behoorde, plechtig en luisterrijk ontvangen, daar werden aanzienlijke ingezetenen, na het voltrekken van hun huwelijk, gehuldigd, burgers die zich bijzonder verdienstelijk gemaakt hadden voor de stad of het land vereerd met huldeblijken of ereburgerschap, hooge gasten grootsche ontvangst bereid, gezanten van vorsten of steden ontving de burgerij daar in haar grootste en schoonste gebouw.

Bij zeer belangrijke aangelegenheden vulde zich de groote zaal met afgevaardigden van de plaatsen, die deel uitmaakten van het republiekje Rothenburg.

Op vaste dagen werden in de groote zaal rechtszittingen gehouden, terwijl een schilderstuk, voorstellende „het jongste gericht", aanwezig volgens voorschrift van het oude overgeleverde Saksische recht, den rechters indachtig maakte aan de vermaning van dat zelfde recht dat zij „als Vertreter der ewigen Gerechtigheit und im Nahmen Gottes Recht sprechen sollen."

Het stadhuis borg velerlei takken van dienst. Daar waren de keuren die betrekking hadden op het marktwezen, op koop en verkoop, de tollën geheven van de inkomende goederen, onderhoud van muren, poorten en torens, toepassing en handhaving van stedelijk recht en privilege, veiligheid en reinheid op straat, de bestrating zelf, toezicht op de stadsapothek en op de huizen, waar de beker der vreugde gereikt werd en waarheen een magistraatspersoon zelf hooge gasten geleidde, dan de boekhouding van de „Rathtrinksstube", eigendom van de stad. Ook armenzorg vroeg de aandacht, evenals het onderwijs, al liet men zich niet heel veel daaraan gelegen liggen. Men ziet dat de bemoeienis van de vroedschap van velerlei aard was. In een middeleeuwsch raadhuys werd veel meer geregeld en besloten dan men wel zou vermoeden. Zelfs ontzag de hoogedele magistraat zich niet, zedelessen te geven en op sommige tijden te bepalen o. a. uit hoeveel gangen een maaltijd mocht bestaan en hoeveel daarbij mocht gedronken worden, soms ook welke soort drank.

Niet vergeten moeten worden de bouwverordeningen; wegens de vele branden vooral, met oorlog en pest de schrik der middeleeuwsche steden, was de overheid wel gedwongen er zich mede te bemoeien, hoe de burgers bouwden en welk materiaal zij daarvoor bezigden. Immers, juist het gebruik van hout en het dicht opeen

ROTHENBURG OB DER TAUBER.

WIJNHUIS „MEISTERTRUNK" EN KAPELLENBRON.

staan der huizen maakten het gevaar voor brand zoo groot. Zoo bepaalde de Rothenburgsche schepen, dat een ruiter met opgeheven lans midden door iedere straat zou rijden. En wanneer dan de lans tegen een „Überhang" stootte dan waren de dagen van de vriendelijke erkertjes geteld. Zij moesten verwijderd worden.

Voor al die diensten was ruimte noodig en alle waren geconcentreerd in één gebouw.

Van de groote raadszaal uit leidt een steenen trapje naar het binnenhof, waaraan het Renaissance-stadhuis trouw is gebleven. Een lantaren uit den goeden ouden tijd, aan een gekruld ijzeren stang, hangt voor een zware deur, met fraai snijwerk en niet minder fraaie posten. Deze deur bewaakt den toegang tot de documenten, waarin de lotgevallen van het Zwabische stadje zijn opgeteekend. Hier wordt het archief bewaard en verder loopend komt men in gruwelkamers en gevangnissen, waar de vorst-burgemeester Toppler, onder wiens bestuur Rothenburg

ROTHENBURG OB DER TAUBER.

HET RAADHUIS.

tot zijn grootsten bloei en hoogste macht steeg, zijn leven, door vergiftiging zou hebben gelaten, wat echter door de geschiedenis niet gestaafd wordt.

Aan het Rothenburgsche stadhuis hebben wij een uitnemend voorbeeld, hoe een gebouw twee verschillende stijlen kan vertoonen en toch niet den indruk maakt van disharmonie, van niet bij elkaar behoren.

Na den brand in 1501 lieten de Rothenburgers zeventig jaar het puin van het verwoeste gedeelte liggen, vóór dat met den opbouw van het nieuwe gedeelte begonnen werd. Maar toen werd niet, om zooveel mogelijk aanpassing te verkrijgen, in Gothischen stijl gebouwd, want dat zou een onwaarheid zijn geweest, strijdend met den tijdgeest.

De Renaissance was uit Italië over de Alpen geklommen en had haar zegetocht reeds tot in Zuid-Duitschland voortgezet. Daarom vertoonde de bouw ook haar karakter. Immers, het waren niet meer dezelfde menschen, met levensopvattingen en -inzichten, gelijk aan die, waarvan de Gothiek mede eene uiting was. Zij waren aan de tijden der spitsbogenstijl ontgroeid, zij konden dus geen zuivere Gothiek meer toepassen. Maar toen waren er ook geen scholen, waar allerlei stijlen „geleerd” werden, die in onzen tijd eene misleiding, eene onwaarheid zijn, omdat zij niet in dezen tijd op natuurlijke wijze zijn ontstaan. Men maakt geen stijl, die groeit vanzelf.

En zooals het in Duitschland die van Semper, Lichtwark en Schultze-Naumburg, in Frankrijk die van Viollette-le-Duc, en hun jongeren is, zoo is het in ons land de verdienste van Berlage en

ROTHENBURG OB DER TAUBER.
PORTIEK VAN DE BINNENPLAATS VAN HET RAADHUIS.

anderen, er op gewezen te hebben, dat bouwkunst niet gediend is met naprutsen en nabootsen van stijl uit vroeger tijden, omdat dat oneerlijk is.

Het oudste gedeelte van het Rothenburgsche stadhuis, met zijn muurvlak door weinig vensteropeningen doorbroken, zijn zware deur, zijn gevel zonder eenige versiering of ornament, zijn nuchter min of meer stug uiterlijk duidt zoo juist den geest aan van den tijd waarin het ontstond. Het leven was in zich zelf gekeerd, er was meer eerbied voor de dingen die boven zijn „dan voor die hier op aarde”, vandaar dat in de Gothiek de opstrevende lijn overheerscht.

(Slot volgt).

G. WIJGMANS.

DE TOERISTEN.

(Slot).

DE Dongelaars bewonderden voorts de prachtige verscheidenheid van geboomte en de fraai gekleede wandelaars. De voorname voorbijgangers imponeerden de vriendelijke menschen erg; bij een mooie equipage fluisterden ze woorden van bewondering; voor ruiters nam Mijnheertje eerbiedig den hoed af.

— Sjonge, sjonge, wat 'n fijne bullen hier, mompelde Mevrouwtje.

— Het is anders wel wat vermoeiend, dat loopen en al dat kijken. Je hebt geen oogen genoeg. Het zijn ook heele afstanden. We zullen wat gaan uitrusten in een koffiehuis hier of daar.

Spoedig kwamen ze al kuierend aan een rijpad in het dichtegroen, waar vele rijtuigen en taxi's langs stonden geschaard, en de tonen van een gezellig strijkje klonken. Aarzelend vanwege de vrij groote en luidruchtige menigte wandelden de Dongelaartjes nochtans het zijpad in, en stonden voor ze het wisten voor een overdekt café-tuin. „Chez moeder Lambic” stond op een reusachtig bord boven den ingang. De tuin was met latwerk en groen overdekt; honderden bonte lampions hingen er tallenkant, en een plezante troep menschen zat aan tafeltjes te rooken en te drinken en wiegelend mee te zingen met de muziek van het orkestje — een pianist, een fluitist en een violist, die op een tafel vlak bij den ingang tusschen glazen bier en ginnegappende opgeschoten jongens en meisjes geposteerd waren.

De Dongelaartjes waren opgetogen; ze bleven middenin de menigte een wijle als verwezen staan kijken, schudden de oude hoofdjes van de pret, en begonnen toen allebei zachtjes, plezierig lachend, op de maat van de muziek te wiegelen; met roode koontjes en glanzende oogen trippelden ze daarna naar een leege plaats. Aan het meisje, dat vogelvlug op ze toegeschoten kwam, bestelden ze thee. Maar die was er niet. Geen thee? In den middag? Het was den oudjes of ze het in Keulen hoorden donderen.

— Dan twee glaasjes bier, besloot Mijnheertje.

— Twee Lambic? vroeg het lieve, leutige meisje.

En hoewel Mijnheertje heel niet wist wat het was, zei hij maar ja.

Het werd spoedig gebracht, en ingeschonken, maar de Dongelaartjes rilden ervan. Zoo zuur. Neen, dat was niet te drinken, meenden ze; en ze zetten er geen mond meer aan. Beiden waren nochtans erg dorstig na die voor hun doen lange wandeling bij dat warme weer, en een begin van ongeredderdheid kwam over hen beiden. Thuis hadden ze alles wat hun hart begeerde, en hier was voor geld en goeie-woorden nog niet eens een onnoozel kopje thee te krijgen. De omgeving, die hun eerst zoo vermakelijk toegeschenen had, werd hun een gruwel. Ze betaalden en stapten op, wierpen een boezen aanklagenden blik op het lachende, zwetsende en stoeiende gezelschap. „Wat 'n opscheppers”, bromde Mijnheertje kwaad, — „zorgen jelui liever, dat een fatsoenlijk mensch een behoorlijke kop thee kan krijgen voor zijn geld”.

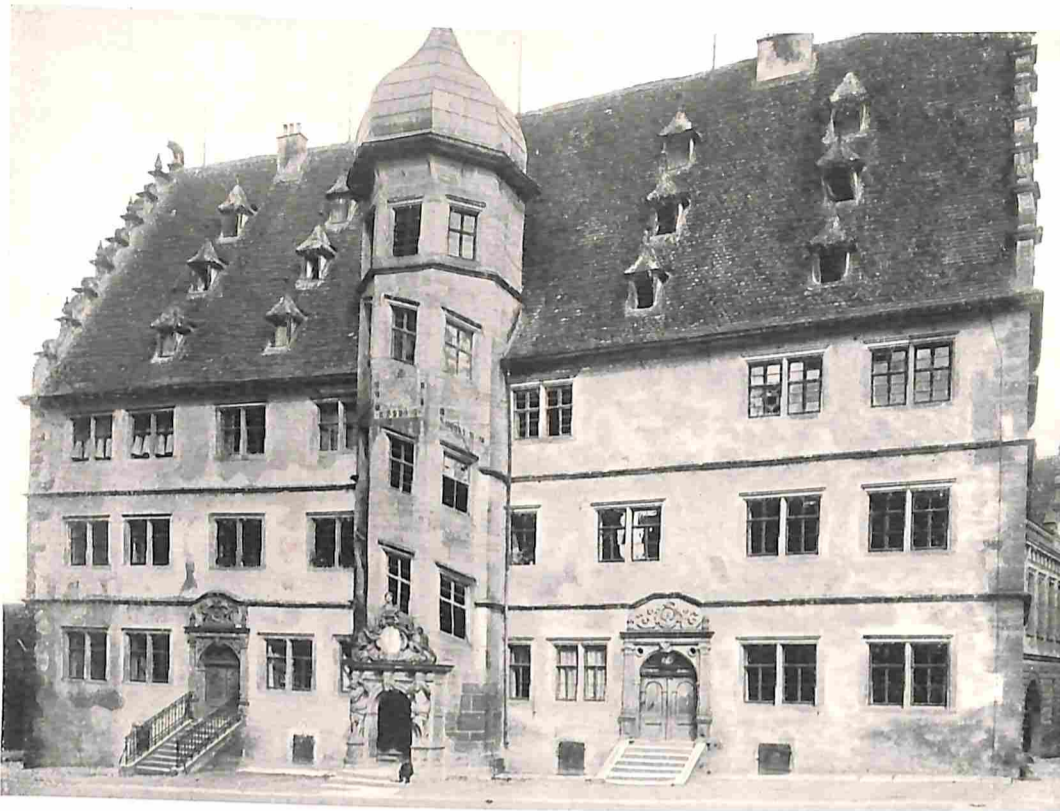
Humeurige wandelden ze nu voort.

— 'n Mensch kan heel wat missen als het moet, jammerde Mevrouwtje, maar een kopje thee vóór den middag is iets waar je met geen mogelijkheid buiten kan. Ik voel, dat dat mijn gezondheid leelijk zou aantasten. Als ik alles vooruit geweten had...

Na eenig loopen kwamen ze aan een bestraten weg, waar een donker groene tram reed en vele koffiehuisen stonden. „Nogeens probeeren”, zei Mijnheertje, en stapte een koffiehuis binnen. — „Twee thee”, zei hij op quasi-nonchalanten toon. Maar de waardin vroeg of hij ziek was. „Hoe dat zoo?” vroeg Mijnheertje verschrikt, en zij antwoordde hem, dat ze nog nooit van haar leven thee aan een gezond mensch verkocht had. Dat was een beproefd middel om te zweeten voor verkouden menschen. Wou menier en Leuensch of Diest of Gentsch? Ze had bijna alle bieren van het land...

Mistroostig vertrokken Mijnheertje en Mevrouwtje weer. In een volgend koffiehuis probeerden ze het nogeens, zonder resultaat. Toen nog eens. Dito. Ze versmachtten van dorst in den heeten middag, en hielden koppig aan het denkbeeld vast, dat slechts een kop thee, zooals ze die in het vaderland elken middag dronken, hen laven kon. Hun stemming werd triestiger. „Wie had dat nu gedacht”, — zoo peinsden zij droevig, — „nauwelijks een halven dag in Brussel, en nu al zoo ongelukkig eraan toe”... Ze hadden wel kunnen schreien.

Maar ineens leek de oude heer bij te komen. Hij wees naar een huis vlak bij, waar boven de deur „Laiterie” stond. — „Ik weet zeker, dat lait melk beteekent. Het is dus een melkinrichting.

ROTHENBURG OB DER TAUBER.
HET GYMNASIUM.

Hoopvol traden de Dongelaartjes binnen. In een boersche kamer met gezavelde plavuizen en gekalkte muren zat een oude rimpele vrouw kousen te breien. Bij het binnentreden der gasten bleef ze stilletjes zitten, en lachte hen met vriendelijke verstandhouding toe of ze zeggen wilde „wij wèten het samen wel”.

Mijnheertje vroeg twee glazen melk.

— „Melk?” deed de oude boerin, en zette daarbij een gezicht of men haar om een kilogram radium of zoo iets gevraagd had, — melk? neen, wel een glaasje bier.

— Maar het is hier toch een melksalon?...hakkelden Mijnheertje en Mevrouwte precies gelijktijdig.

— De melk gaat naar de markt, zei de boerin met een plezant gebaartje van verwondering, — maar hier in de streek komt niemand ooit een glas melk drinken.

— Thee misschien?...stotterde Mijnheertje nog.

De boerin lachte kinderlijk onbevagen van verbazing — „thee? Hoe kan het u invallen? Hier thee? Neen, wellicht in de een of andere Pharmacie. Dat is mogelijk”.

Baloorig trokken de Dongelaartjes af.

— „Ik heb honger”, zei Mijnheertje, toen ze een eindje gewandeld hadden. „Hoe laat is het?” vroeg Mevrouw. Toen hij zei, dat het half zes was, zei Mevrouwte, dat ze maagpijn kreeg van den trek en het echtpaar besloot te gaan eten. Een diender werd aangesproken. Mijnheertje vroeg naar een tram, waarmee ze naar een goed restaurant konden komen. De diender verstond hem niet, vroeg in het Fransch wat ze meenden. Mijnheertje putte zich uit in het dolzinnigst gebarenspeel en de meest expressieve plastische standen, wat den agent aan het lachen maakte. Hij probeerde dan nogeens de goede menschen in het Fransch te woord te staan, maar met leege oogen en wijd open mond bleven ze hem aankijken. Hij haalde toen de schouders eens op. „Pas d' avance”, mompelde hij, en de oudjes kuierden ontmoedigd verder.

Een minuut of wat later spraken zij een heer aan, die hen in uitmuntend Nederlandsch te woord stond, en tot in hun ziel geroerd begonnen ze een gesprek met hem.

— „Bent u een Hollander?”

— „Of ik”, antwoordde de aangesprokene.

— „Gelukkig, gelukkig. Wat een vondst, wat een vondst”, juichte met een bevend stemmetje de geplaagde Dongelaar.

— „Er zijn er anders hèl wat hier; dat verzeker ik u,” zei de landgenoot lachend.

„Je zoudt het niet zeggen, want het is hier een vreemde boel,” zuchtte Mevrouwte, — „geef mij Holland maar.”

— „Ongewoonte, mevrouw, ongewoonte. Ik ben veel liever hier. Het is hier goed, heel goed.”

— „Nee maar, nu wilt u ons wat wijsmaken,” viel Mijnheertje in.

— „Neen, werkelijk. Ja, men moet eerst even wennen. Hoe lang bent u al hier?”

— „Niet lang nog, hè. Pas 'n halven dag.”

— „Dat is zeker niet lang.... Maar ga u maar eens naar het adres, dat ik u opgaf. Het is er best. En dan met de tram, die uit gindsche straat komt. Denk u er om.”

Erkentelijk, maar diep verbaasd tevens, namen de Dongelaartjes afscheid. Nauwelijk waren ze echter een huis of tien verder of Mijnheertje keerde zich plotseling om, ijde weer op den heer van zoeven toe, en als hij ademloos voor dezen stond, vroeg hij hem verlegen lachend, hem nog een dienst te bewijzen,

nl. te zeggen, waar er thee te krijgen was. „We zijn toch al zoo schrikkelijk uit ons doen, een kopje thee zou ons, vooral mijn vrouw, zoo verkwikken,” voegde hij er verontschuldigend aan toe.

— „Maar,” lachte ietwat meelijdend de aangesprokene, — „maar daar zult u toch wel een paar dagen buiten kunnen...”

— „Wij zijn oud, en hebben ons zoo aan onze dagelijksche gewoonten gehecht”....

— „Nu, te krijgen is het wel,” zei het heertje, „in de groote café's meen ik, maar lang niet in alle.... 't Is een heel zoeken. Precies wàar weet ik ook niet. Ik ga zelf weinig uit. Maar weet u, wat u doet. Koop zelf thee, en zet ze op uw kamer in het hôtél.”

— „Mag dat?”

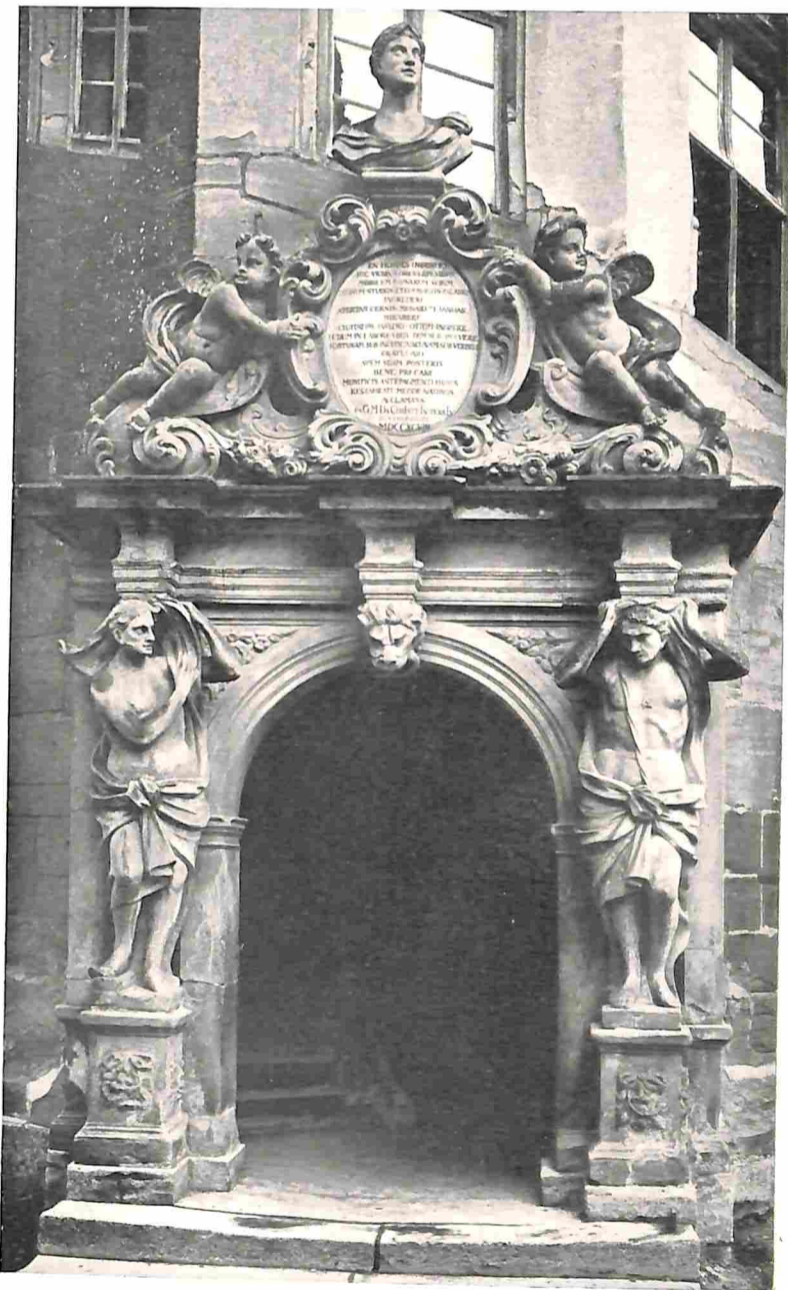
— „Maar u betaalt toch het warme water en de bediening,” deed het heertje, lachend om zooveel naïeveteit, — hier is het adres van een winkel, waar u ze krijgen kunt.” Hij duidde aan Dongelaartje uit, waar het was, en deze nam nog dankbaarder dan daareven en met vele strijkages afscheid.

Hij vertelde het opgetogen aan Mevrouwte, en beiden stapten naar den aangeduiden winkel. Het was wel alles rechtuit rechttoe en gemakkelijk te vinden, maar toch nog een heel eind loopen. Onderweg greep de moedeloosheid de vermoeide toeristen weer aan. Eindelijk

kwamen ze aan het opgegeven adres, een keurige comestibleswinkel.

— „Een ons thee”, vroeg Mijnheertje bedremmeld aan den bediende.

— „Du thé?” vroeg de bediende.

ROTHENBURG OB DER TAUBER.
PORTIEK VAN HET GYMNASIUM.

Mijnheertje knikte.

— „Wij hebben altijd Brand-sma van 16 cent,” kwam Mevrouw-tje tusschenbeiden, terwijl ze haar man aan den arm stiet.

De bediende, die hen blijkbaar niet verstond, legde verscheidene pakjes op de toonbank. Mijnheertje, al blij dat er thee was, van welk merk dan ook, nam er een pakje uit, vroeg niet wat het kostte, zei geen woord, maar deed beter dan dat: hij legde een frank neer. De bediende gaf ervan terug Mijnheertje streek het op, knikte, en verliet, zonder een stom woord te zeggen, den winkel.

Mevrouw-tje vroeg buiten of hij de spraak was kwijtgeraakt, maar Mijnheertje lachte veelbetekenend: „Hoe heb ik hem dat nu gelapt?” zei hij oolijk, — „die vent heeft niet eens gemerkt dat ik geen Fransch versta; ik ben er nu achter, lieve.”

Met nogal wat moeite en veel vragen en een aardig aantal omtrekkende bewegingen bereikten ze het aangeduide restaurant, dat toen bijna vlak tegenover den theewinkel aan de boulevard bleek te zijn, en stapten er binnen.

Het zag er goed en degelijk uit; een van die boulevard-restaurants, die altijd vol zijn, en waar de verscheidenheid van goede schotels groot, de bediening vlug is.

Na ampele beraadslagingen werden twee soepjes en twee rumsteak met andijvie uitgekozen, en door Mijnheertje, in het Nederlandsch natuurlijk, aan een pedanten kellner aangeduid. De man veinsde eerst, niet te begrijpen, maar ten slotte verneederde hij zich en zijn ouders en zijn grootouders zóó ver, dat hij bekende Vlaamsch te verstaan.

Met meer dan bekwamen spoed werd de soep gebracht, maar de Dongelaartjes lustten haar heelemaal niet.

„Wat 'n rare smaak,” zei Mevrouw-tje, — er zit van allerlei in, maar je kan niet proeven wát.”

— „Nee, dan kook jij beter, lieve,” klaagde het ongelukkige Mijnheertje, — kijk eens wat een vreemde velletjes er in liggen, het lijkt wel papier....”

Bij deze evocatie werd Mevrouw-tje bijna onpasselijk. Ze gingen nu gelaten zitten wachten op het verdere. De aristocratische kellner zag temidden van zijn andere beslommingen al gauw, dat deze twee bejaarde menschjes niet meer van de soep aten, liet ze door een piccolo wegruimen, en bracht na eenige seconden zelf het vleesch, de groenten en twee aardappelen op.

De rumsteak dreef in eene bruine dikke saus, zooals de Dongelaartjes er gedurende hun ervaring-arme leventje in hun gatvan-'n-provinciestadje nog nooit een gezien hadden, de andijvie was in een roomsausje opgestoofd; onze twee toeristen konden dan ook niets ervan door de keel krijgen.

— Alles smaakt hier even raar,” gromde Mevrouw-tje.

— Ja, er gaat toch maar niets boven de Hollandsche pot, vooral jouw Hollandsche pot,” beaamde Mijnheertje.—Eenvoudig, maar degelijk. Geen smaakjes, geen sausjes, geen liflafjes, geen tierelantijntjes....”

— Hadden we tenminste nog maar aardappels om onzen honger te stillen. Maar die twèè....” Ze aten elk een drogen aardappel op.

— „Er is brood. Lust je dat niet?”

— „Zeker bij mijn middageten net als die zotten om ons heen?”

Ongeredderd riep Mijnheertje den hautainen kellner, vroeg, voor zijn doen nogal kordaat, in het Nederlandsch hoeveel het was, en de kellner zei:

— „Ça fait six francs cinquante”.

Maar Mijnheertje zei boos, dat hij hem niet verstond, en de man, kribbig om den vernederenden eisch van Vlaamsch te moeten spreken, om het beleedigende teruggeven van al het eten, en omdat er geen druppel wijn door die twee besteld was, bromde boozig iets van: Zes franken en 'n alf.

Dongelaar lei aarzelend een vijf frankstuk en een twee frankstuk neer; hij redeneerde zoo: zes en een halve frank is drie en een kwart gulden. Ik leg dus twee geldstukken neer, een dat op een rijksdaalder, en een dat op een gulden lijkt; samen drie en een halven gulden....

ROTHENBURG OB DER TAUBER.
HET BAUMEISTERHUIS.

De ingebeelde kellner lei een halve frank (in Dongelaars oog dus een kwartje) neer, en deze schoof het terug, maar de ingebeelde maakte een afwijzend gebaar, zei „non, merci” op een toon van grenzenloze verfoeing. Mevrouw-tje schrok er ijselijk van, „wat 'n affront,” kreunde ze, maar Mijnheertje vond het allemachies komiek, nam gretig het halve frankje op, en stak het parmantig in zijn vestzak met de woorden „de een traag, de ander graag”.

Buiten gekomen, was het eerste waar ze naar keken, een hôtél. Hôtels nu waren er ruim voldoende, daar niet van; maar hôtels, die Mevrouw-tje aanstonden, waren er maar bitter weinig blijkbaar. Het had heel wat voeten in de aarde, voor er eindelijk een voldoende helder, eenvoudige en huiselijk van uitzicht gevonden werd om door haar te worden goedgekeurd. Maar eindelijk slaagden onze toeristen toch. Een vrij goed Vlaamsch sprekende waard hielp hen aan een kamer, die er werkelijk niet volkomen ongezellig uitzag; er stond een groot met sissen gordijnen omhangen bed, een flinke vierkante uittrektafel, een drietal stoelen en een waschtafel. Het behangsel en het kleed waren druk gebloemd; over het tafelkleed lag een geborduurde looper en op twee der stoelleuningén antimacassars. Door de met propere vitrages en donkere overgordijnen behangen vensters had men een hoekje uitzicht op een binnenplaats met wat klimop tegen den muur en een stukje lucht bovenaan. De kamer kostte 10 franken per nacht. Mijnheertje had niet zonder een zekere voornaamheid gezegd, dat dit goed was, waarop de eigenaar zich teruggetrokken had.

— „Het is eigenlijk een rib uit ons lijf,” zei hij, toen ze alleen waren, — „tien frank nota bene.”

— „En veel heb je er eigenlijk niet voor,” beaamde Mevrouw-tje, — „als je het nou vereet of verdrinkt of verkijkt in een schouwburg; maar slapen is nou maar slapen ook. Als je dan bedenkt, dat dit thuis niets kost, geen cent.”

— „Ja, thuis. Thuis....” zuchtte Mijnheertje met een droeven klank als van zacht heimwee in de stem.

— „Ja, thuis,” kreunde Mevrouw-tje, treurig als om een diepgevoeld gemis, — „thuis.... Je bent toch maar nergens zoo thuis als bij je eigen thuis.”

Na deze kernspreuk te hebben geuit, verzocht ze haar echtgenoot, nu theewater te bestellen.

— „Hoe zal ik dat doen? Er is hier niemand,” deed hij verschrikt.

— „Daar is een bel naast de deur,” zei Mevrouw-tje.

En Mijnheertje, wel voelend dat langer aarzelen aan zijn mannelijke waardigheid afbreuk zou doen, ging naar een knopje naast de deur, wroette daar wat verlegen aan, en... het elektrische licht floepte aan.

— „Ajassus, ik schrik me een aap,” deed Mevrouw-tje.

— „Hihihih,” lachte Mijnheertje wat verward, en begon opnieuw aan het knopje te morrelen, tot het licht weer uitging. Intusschen werd door zijn echtgenoot de ware schelknop aan de andere zijde van de deurpost ontdekt, en met behulp daarvan werd de waard gealarmeerd. Zij gaven hem hun verlangen naar heet water, een koffie- of theepot, kopjes, suiker, melk en een theelicht te kennen, en de waard bracht kort daarop dien geheelen inboedel; alleen het theelicht kon hij niet verschaffen. — „Ik heb zoo'n petit machin nog nooit gezien,” verontschuldigde hij zich, — „maar zoudt ge ook niet content zijn met 'n rechaud?”....

Ja, dat zou wel goed zijn, meende Mevrouw-tje, hoewel ze heel niet wist wat dit was. En ze bleek ook werkelijk content, toen een petroleumstel werd binnengebracht. Mevrouw-tje stak het aan, zette het huiselijk op een wandtafel. — „Heerlijk, het is net onze aanrecht,” fluisterde ze daarbij gelukkig, — en begon te redderen. De thee werd met onzegbaar welbehagen door Mevrouw-tje toebeerd, en met schier liefkozende zorg op de stoomende ketel water op het stel geplaatst. Dan rangschikte ze met ingenomenheid kopjes, suikerpot en melkkan op het theeblad vóór zich, en nam, om eens een proefje te nemen, op één der kleine leunstoelen plaats.

— „Heerlijk, het is net mijn Eugénie,” zuchtte ze vol blij-

moedigheid, — „nu moest jij de lamp eens aansteken, en de gordijnen dichtschuiven. Want het wordt al donker”.

Mijnheertje draaide het licht aan, sloot de gordijnen; en toen hij van het venster weer naar het midden van de kamer trad, kwam een onzegbaar gevoel van behaaglijkheid zich ook in zijn oude zieltje legeren.

— „Het is hier nu gezellig, lieve”, zei hij op een toon van groote ingenomenheid.

— „Jammer, dat we onze pantoffels niet bij ons hebben; dat zou nog gezelliger zijn; nog meer of we thuis waren”....

— „We kunnen onze krakende laarzen tòch wel uittrekken”, meende Mijnheertje, en hij zette zich in den leunstoel aan het andere eind der tafel om zich van de onhuiselijke bottines te ontdoen. Als dat gebeurd was, trok hij ook zijn jas uit. — „Dat is erg stijf, een jas aan in huis, als je dat niet gewend ben”....

— „Ja, maak het je makkelijk, doe of je thuis bent”.

— „Ja, of we thuis zijn.... Maar het is hier al bijna of we thuis zijn.... Die stoelen.... en dat theeblad.... en.... de thee op het licht.... en jij.... en ik”....

— „De poes ontbreekt nog”....

— „En je breikous”....

— „Ja, en jouw pijp”....

— „Mis, die heb ik bij me,” deed glunder Mijnheertje en hij ging uit zijn jas zijn pijp en een klein zakje Portorico halen. Vol diep welbehagen stopte hij dan de pijp, en stak die aan. Genoeglijk drevende de kringelende rookwolkjes den lampeschijn in.

— „Jammer van mijn breikous”, klaagde Mevrouw, — „ik had vanavond net die voet kunnen afkrijgen”.

— „Maar ik heb wat anders,” deed Mijnheertje veelbeteekenend, en stapte weer op de kapstok aan, waar de gekleede-jas hing. Zegevierend haalde hij daaruit een kleine krant te voorschijn, het buurtblaadje, waarvan hij het laatste nummer dien ochtend in den zak gestoken had.

— „Heerlijk, heerlijk”, jubelde Mevrouw, en nam een der bladen van haar echtgenoot aan. Beiden spreidden hun krantje vòòr zich uit in den lampeschijn.

— „De thee is getrokken. Wil je een kopje?” vleide Mevrouw. Hij wilde dol- en dolgraag, en met gebaartjes van diepe genoechelijkheid bereidde ze twee kopjes thee. Ze proefden. Ja, de thee was best, en met kleine aandachtige slokjes slurpten beiden hun kopje leeg. En het was of het in plaats van thee een of ander opwekkend preparaat was, zoo levendig en geestdriftig werden beide oudjes. Hun oogen glansden van stil en diep genot, hun koonen waren roze van opwinding, terwijl zij weerszijds van de tafel over de kolommen van hun buurtblaadje gebogen zaten.

De waterketel zong zijn liedje van gezelligheid. Mijnheertje's pijpje knetterde vriendelijk mee. Mevrouw liet een schier onafgebroken gekreun van tevredenheid uit, niet ongelijk aan het spinnen van een poes.

— „Gunst”, riep ze ineens uit, — „ik lees daar, dat Sanders ondertrouwd is. Met Geesje Boom uit Driehuis. Wist je dat?”

— „Nee, ik sta ervan te kijken! Wel, wel, hoe oud kan ze heelemaal zijn?”....

— „Nou, dat is gemakkelijk uit te rekenen.... Eens zien.... Ze zal van den zomer achttien worden”....

En even later Mijnheertje weer:

— „En het is vleeschafslag bij Vrijtman. De doorregen lappen kosten maar 35 cent, het gehakt 45”....

Zoo had elk hunner op zijn beurt telkens iets om den ander deelgenoot van te maken, en zoo beurtelings pratend of luisterend, dan weer eens een kopje thee drinkend, volbrachten die twee oudjes den avond in het drukke rumoerige Brussel. Terwijl in die gansche stad de concertzalen, theaters, bioscopen, café's hun bonte, luidlevende bedrijf voerden, zaten de twee oude toeristjes knusjes lekker samen in de hùtelkamer, waarvan ze met alle beschikbare requisieten iets hadden gemaakt, dat op hun levenssfeer leek, hun element, dat zij wellicht nooit, nooit, ook nu niet, hadden moeten ontlopen: de gezellige huiskamer in hun afgelegen gat-van-'n-provinciestadje....

— „Hè, hè, het is net of we thuis zijn”, herhaalde tot in het oneindige Mevrouw dien avond, koortsig bevreemd om zooveel onverwacht geluk.

— „Er ontbreekt nog maar één ding aan”, besloot Mijnheertje opeens, zij het ietwat weifelend en schuchter.

— „En dat is?”

— „Dat we wèrkelijk thuis zijn”.

— „Maar dat kan vandaag niet meer”.

— „Nee, maar wel morgen”....

Zonder veel woorden kwamen Mijnheertje en Mevrouw beiden tot de erkenning dat zij geen menschen meer waren „om vreemde landen af te reizen”, (zooals hij het noemde) en dat de grootste weelde in den vreemde niet halen kon bij de dierbare dagelijksche omgeving thuis.

Maar als je er nog niet eens het allergewoonste kon krijgen, dan leek het heelemaal naar niets.

* * *

En den volgenden dag verlieten ze tijdig de wereldsche rumoerige, hen beangstigende stad. Lang waren ze er niet geweest, maar voldoende om te weten, dat zij daar niet thuishoorden. De lange spoorreis schrikte hen wel wat af, doch geduldig verdroegen zij de verveling en ongemakken dier reis terwille van het schoone, het heerlijke doel: hun gat-van-'n-provinciestadje.

P. KASTEELN.

HEIVEEN.

DE Veluwe, de steeds bekorende, biedt den belangstellenden toerist een rijke afwisseling van terreinvormen, en onwillekeurig gaan de gedachten van hem, die zich aangaande hunne wordingsgeschiedenis vragen stelt, terug tot dien geheimzinnigen, doch grootschen praeglacialen tijd, toen Rijn en Maas de bouwstoffen, waaruit de Veluwe bestaat, aanvoerden.

De geleerden, die uit den toestand van den hedendaagschen Nederlandschen bodem de bouwstoffen putten voor zijne geschiedenis, hebben ons van die geschiedenis een gedetailleerd beeld ontworpen, al rust dat dan ook gedeeltelijk op hypothetischen grondslag. Ze leeren ons, hoe de genoemde rivieren in den ouden tijd twee reuzenstroomen zijn geweest, reusachtig van omvang en geweldig van kracht, die in hun snel voortgestuwde wateren de diluviale gronden aanvoerden, waaruit thans nagenoeg de heele Nederlandsche bodem bestaat, of waar hij op rust.

Daarna is gekomen de ijstijd, die ons het Noorsche diluvium aanvoerde. Waar het gletscherijs zijne onbeperkte werking kon doen gelden, bedekte dit diluvium van lateren datum het andere, dat zich slechts op enkele plaatsen, waar het hoog opgestuwd lag, aan de oppervlakte kon handhaven. Waar echter de eindgrens lag der reuzengletschers, en die eindgrens is zoo goed als zeker over de Veluwe heen en weer getrokken, daar is het Zuidelijk diluvium overheerschend gebleven en heeft het gletscherijs zijne sporen achter gelaten in enkele eindmorenen, in een gezamenlijk voorkomen der beide gesteenten in de bovenste aardlagen, maar ook in de vormveranderingen, die de bestaande bodem onderging onder invloed der reusachtige ijsmassa's, die zich er over bewogen.

De Utrechtsche heuvelrij van Rhenen tot Amersfoort is aan de uiterste grens der ijsbedekking overgebleven als eene reusachtige stuwmoreene; zij bestaat uit Maas- en Rijndiluvium, dat door de kracht van het ijs werd opgeperst.

Het terugtrekken van het landijs is niet regelmatig gegaan. Trad daarbij een stilstand in, dan kon zich aan het einde der gletschers eene eindmoreene vormen, bestaande uit eene afzetting der meegevoerde gesteenten; zoo vinden we bij de buurtschap Mossel een landrug, die zich naar het Noordwesten uitstrekt en zich als zoo'n eindmoreene doet kennen.

Naarmate het eindpunt der gletschers zich naar het Noorden verplaatste, kwam de uit zuidelijk diluvium bestaande ondergrond weer gedeeltelijk vrij, doch de smeltwaterbeken der verdwijnende ijsvelden vervormden het terrein in geen geringe mate.

Over 't algemeen werd eene laag van Noordelijk diluvium

Foto J. van der Veen.

HEIVEEN. VEENPLASJE OP DE HEI.

achter gelaten, door de smeltwateren werd de Veluwe gevormd tot het golvend, zacht glooiend en afwisselend landschap, dat wij thans kennen, met diepe erosiegeulen, die zich op verschillende plaatsen tot lange dalen uitslepen.

Voor den ingewijde in de geologische geschiedenis van de Veluwe moet de geheele oppervlakte een taal spreken, die van menige belangwekkende episode uit die geschiedenis verhaalt; wij leeken beschouwen het bekoorlijke landschap, dat we doortrekken, met nog meer belangstelling, nu de geologen ons als resultaat van hunne nasporingen, den vorm van het landschap trachten te verklaren,

* * *
't Is een vrij eenzame weg, de grintweg van Ede naar Apeldoorn, die ons voert tusschen dichte bosschen van dennen, nog steeds gespaard voor de houtspeculatie-woede, die zoovele lommerrijke plaatsen op de Veluwe bedreigt, vervolgens langs beuken- en eiken-aanplantingen.

Een half uurtje gaans voor het dorpje Otterloo brengt hij ons aan de boerderij Roekel, waar de bosschen en heiden plaats maken voor groene weiden. Best zal de grond hier niet zijn, doch een smal beekje kronkelt zich door het landschap en bewijst, dat de bodem hier eenige grootere vochtigheid bezit, die naast eene oordeelkundige bewerking hem geschikt heeft gemaakt voor cultuur.

Die meerdere vochtigheid uit zich ook iets verder, waar we, rondom in de hei, een plasje vinden, dat het doel is van onzen tocht. 't Is een onaanzienlijk vijvertje, misschien een paar honderd vierkante meter groot, maar wie aan botanie doet, begrijpt toch direct, dat er wel iets te halen zal zijn voor zijn herbarium. 't Is een van die plekjes, die elk gedeelte van voorjaar, zomer en herfst wel iets opleveren, waar je, vooral in den zomer, op een vrije middag, rustig kunt neerzitten en in gezelschap van je Heukels en je plantenbus, kunt blijven zoeken en snuffelen, en bijna altijd eene meer of minder belangrijke aanwinst voor je plantenverzameling meeneemt naar huis.

In Mei karakteriseeren reeds uit de verte twee planten het geheel; 't zijn de fraaie waterklaver, ook genoemd waterdrieblad, *Menyanthes trifoliata*, die hare helderwitte bloemtrossen op rechten stevigen stengel boven het water uitsteekt, en het wollegras of veenpluis, *Eriophorum polystachyum*, die zijn groote witte pluizen op lange, veerkrachtige stengels overal boven zeggen en biezen op den adem van het zachte voorjaarswindje doet heen en weer wuiven.

De stevige, iets leerachtige, eironde blaadjes van de waterklaver, waarvan telkens drie bij elkaar aan het einde der lange steel zitten, komen overal uit het water en aan den drassigen oever omhoog. Het merkwaardigste in den uiterlijken vorm van de plant is zeker de bloemkroon, de mooie, witte, regelmatig vijfslippige bloemkroon, die van binnen met sneeuw witte franje is bezet. Die franje geeft de bloemkroon iets stevigs, ze houdt de slippes wijd open en beschermt tevens de honig tegen den regen.

Het veenpluis is een vertegenwoordiger van de talrijke familie der Cypergrassen, die voor bijna al hare leden vochtige standplaatsen verkiest. Het zijn schilderachtige planten in het landschap met hun wapperende witte pluizen. Zoo'n pluisje is eene bloeiwijze die bestaat uit een groot aantal bloemen, tot aartjes vereenigd. De lange, witte haren zijn de slippes van het bloemdek. Nadat de bloem gebloeid heeft en als zich het samengedrukte, driekantige vruchtje gevormd heeft, omgeven ze dit met hun lang pluis en doen dan dienst als vangscherm voor den wind, want onze *Eriophorum* is een echte windbloeiër. Op onze hoogveenweiden komen ze veel voor, doch de boeren zien ze liever niet. De stengels en bladeren bevatten namelijk kiezelzuur en zijn daarom slecht voedsel voor het vee.

Hebben we uit de aanwezigheid van deze twee planten al de gevolgtrekking gemaakt, dat we ons niet in de hei-, maar in de veenflora bevinden, bij het rondwandelen vinden we nog meer vertegenwoordigers dezer laatste. In de eerste plaats het sponsachtige tapijt van veenmos, dat overal van uit het water tegen de omgevende heide opgroeit en om het plasje reeds eene zoom van een paar meter vormt. Dit veenmos, het is genoegzaam bekend, is de plant, die in hoofdzaak onze hoogvenen gevormd heeft, en 't is juist het meest merkwaardige van een terreintje als we hier hebben, dat het ons in een gemakkelijk te overzien bestek een beeld geeft van de vorming der hooge venen.

We hebben hier een bodem, vochtig en vruchtbaar, waar het veenmos uitstekend gedijt. De stengels van het mos en eveneens de cilindervormige bladeren, bevatten groote, dunwandige cellen, die veel vocht opslorpen, bovendien groeit het mos dicht op elkaar en vormt zodoende een weefsel van haarbuisjes, waar-

door het vocht, dat den bodem bedekt, omhoog wordt gezogen en zoo weer de bovenste deelen van het mos eene vochtigheid verleent, die een verderen groei bevordert. Op die wijze ontstaat langzamerhand een dik veenmoskussen, waarvan de oudere, onderste deelen afsterven en rotten, terwijl bovenaan een schier onafgebroken groei plaats heeft.

Het veenmos breidt zich echter ook in den breedte uit en zou zich van den geheelen bodem alleen meester maken, als er geene planten bestonden, die in de veenmosmassa's zelf konden leven. We kunnen op ons terreintje verschillende voorbeelden vinden.

Wollegras noemden we reeds. Verschillende zeggesoorten behoren er eveneens toe. Verder zonnedaauw en dan nog een plantje, dat als een echte hoogveenplant bekend staat, de veenbies (*scirpus caespitosus*). We vinden het hier als een dicht bosch van stugge, groene stengeltjes, die dicht bij elkaar uit den bodem komen. Ze staan op een polletje bijeen en breiden zich naar boven waaivormig uit. Daar dragen ze aan het einde der stengeltjes geelbruine knopjes met pluusjes. Doordat de plant dichte zoden vormt, werkt ze geleidelijk mee aan het ontstaan van het hoogveen.

Het geheel is, zoo beschouwd, eene bijdrage tot de eeuwige verandering en vergroeiing, die zich steeds in de natuur voltrekt. Wellicht is het geheele plasje voorbestemd om vol te groeien met veenmos, zeggen en biezen en zoo te veranderen in een sponsig stukje veengrond. Thijssse zegt ergens: „Wie eenmaal op die dingen let, krijgt in het verwordend veen een sterk gevoel van indrukwekkende en grootsche werkzaamheid”. En

zoo is het inderdaad. Vol ontzag en slechts half begrijpend staan we tegenover de geweldige natuurkrachten en hunne uitingen, zooals die ons door de geologen geschilderd worden, uit het glaciële tijdperk. We voelen echter dat hier iets dergelijks gebeurt, al is het op veel kleiner schaal en slechts waar te nemen voor hem, die zich de moeite geeft er aandacht aan te schenken. Ook in de geschiedenis der aardkorst is „niets bestendigs hier beneen”, en wie ons veenplasje over eenige jaren bezoekt, zal hier de ondubbelzinnige bewijzen voor vinden.

Dat het geheel zodoende op den duur mooier zal worden, denk ik niet. Thans is het inderdaad een mooi brokje natuur. Het grillig gevormde watertje in het midden weerkaatst in zijn heldere oppervlakte de ranke waterklaver, de stijve zeggen en de blauwgroene rietgrassen, bovenden veenmosrand wuiven de wollegras-vlokken, op de grens, waar heide en veenmos elkaar den voorrang betwisten, staan tal van jonge teere berkenstruikjes, die wel de grootste bekoorlijkheid van den berk, zijn witte stam, missen, doch door het geelgroene en doorschijnend dun loof een aardige tint aan het landschap toevoegen. Iets verder buiten het bereik van het veenmos staan donkere en lage dennetjes, echte strijdttypen, die tot rusten uitlokkende schaduwplekken op den heigrond werpen. Op den wal, die ons terreintje van den grintweg naar Otterloo scheidt, kleurt het levendiger groen van

het eikenhakhout, en de hogere dennetjes op den achtergrond silhouetteren fijn tegen den blauwen voorjaarshemel, die zich stralend over dat alles welft. Een boompeper vliegt omhoog onder het schetteren van zijn liedje en daalt dan neer tusschen de hei, terwijl hij zijn uitdagenden uithaal driemaal laat klinken, en een fitisje zit stil achter ons in een struikje zijn tevreden liedje te kweelen.

Ondergaat de hei aldus eene groote verandering in de onmiddellijke omgeving van ons vijvertje, ook iets verder af, dus buiten het bereik van het veenmos en langs den rand van het beekje, spiegelt zich in den plantengroei de grootere vochtigheid af. De kruipwilg, die over 't algemeen met weinig vocht genoegen neemt, en dan ook in de zandverstuivingen naast de lage berkenstruikjes tiert, ontwaakt hier als een echte wilg, in vochtiger omgeving, tot een weelderiger leven, de stekelbrem, die de struikhei gezelschap houdt, waar de bodemgesteldheid het maar even toelaat, steekt haar gele bloempjes en groene blaadjes aan het einde der kaalbruine stengels tusschen de *Calluna* omhoog. Ginds plekt de zonnedaauw haar ronde roodachtige blaadjes op den kalen heibodem en steekt haar bloeistengeltje omhoog, alsof ze moeite doet, om over de omringende hei uit te kijken naar een prooi voor haar moorddadig bedrijf. De tormentil breidt haar kruipstengel uit over een open plekje en teekent met haar helgele, vierbladige bloemkroon een vroolijker kleur tusschen het omringende groen en bruin. Daar naast staan de de lichtgroene stengels van de welriekende nachtorchis met de ijle, geelwitte bloemtrossen.

Op den verhoogden heibodem naast het stroompje, dat niet veel meer is dan een greppel, met nauwelijks eenige decimeters

Foto J. v. d. Veen.

HEIVEEN. WATERKLAVER.

Foto J. v. d. Veen.

HEIVEEN. WATERVIOLIER.

water, groeien het lichtblauwe kruipend zenegroen en het rozig witte kartelblad. Als je naar de rechtopstaande stengel van het eerste dezer twee planten ziet, begrijpt je niet, hoe men hier het bijvoeglijk naamwoord kruipend kan gebruiken, doch bezie je de plant nader, dan merk je, dat onmiddellijk boven aan den wortel lange uitloopers ontspruiten, die de plant aan den naam hebben geholpen.

Komen we een maand later, dan vinden we tusschen de genoemde planten nog het cipelgras of beenbreek, een stijf bloempje met zijn rechten stengel en ijle tros van dicht tegen den stengel gedrukte, slechts halverwege geopende gele bloempjes. Ze komen hier in groot aantal voor, reeds van verre zie je tusschen de nog bruine heistruiken de gele strepen en vlekken, die de dicht opeenstaande bloempjes dezer planten vormen.

Tegelijk met het cipelgras bloeit de witte snavelbies, die eveneens met een groot aantal vertegenwoordigers op komt dagen en heele plekken vochtige hei in beslag neemt, waar het wazige wit van hare aartjes overheerscht.

Waar het beekje, dat we ternauwernood een beekje kunnen noemen, omdat we haast geen beweging in het water waarnemen, den grintweg kruist, is het iets breder, als wilde het daar het bestaan van een bruggetje rechtvaardigen. Daar is de oppervlakte overdekt met waterranonkel; de aardige witte bloempjes met de gele hartjes drijven op het water, gesteund door de vlak liggende blaadjes. Elders vinden we er de valeriaan, die den oever siert met hare rose bloemschermen, terwijl de waterviolier hare stengels met de mooie bloemkransen uit het water omhoog steekt.

Als deze laatste uitgebloeid is en de valeriaan hare gepluisde vruchtjes vormt, ontluiken aan de oevers de fraaie paarse bloemen van de kattestaart en komen midden in het beekje de egelskoppen met hun stekelige, bolronde bloeiwijzen en hunne lange, op doorsnee driekante bladeren, te voorschijn. Ook hier is in den loop van den zomer nog heel wat te vinden, doch daarover wil ik het hier niet hebben, dat kan overblijven als ontdekkingsmateriaal voor ieder, die zich opgewekt mocht gevoelen, zelf eens op verkenning uit te gaan.

Overneming verboden.

J. VAN DER VEEN.

De reukzin der visschen.

De meening van vele onderzoekers, dat de visschen niet over een reukzintuig beschikken, is thans weerlegd door experimenten van den Amerikaanschen geleerde G. H. Parker, die hoogst interessante proeven heeft genomen waaruit bleek, dat de visschen in het water hun voedsel meestal op dezelfde wijze vinden als de op land levende dieren, n.l. geleid door hun reukorgaan. De proeven vonden in een afgesloten gedeelte van een vijver plaats. Terwijl de visschen kalm rondzwommen, liet men stukjes in vloeipapier gewikkeld, sterk riekend visschenvoer, in het water vallen. Oogenblikkelijk wijzigden de visschen met een ruk van den kop hun richting en gingen met zigzagbewegingen op den buit af, ofschoon zij het voedsel tengevolge van het papieren omhulsel niet konden zien. Toen men bij hetzelfde experiment de neusgaten der visschen met katoen dichtstopte liet het papieren pakje hen totaal onverschillig, doch spoedig nadat de propjes katoen verwijderd waren wisten zij het weer te vinden. Om te kunnen nagaan, hoe de visch zich ten opzichte van het voedsel oriënteert, werden de neusgaten dezer visschen om de beurt met katoen dichtgemaakt, zoodat slechts een deel van het reukorgaan was uitgeschakeld. Terwijl de dieren anders evenveel bewegingen naar links als naar rechts maakten, bewogen zij zich na het afsluiten van het linker neusgat alleen naar rechts en omgekeerd. Hierdoor werd vastgesteld, dat het open neusgat steeds naar het centrum der beweging is gericht; de werking van den reuk is dus, evenals bij de landdieren, van z.g. „directen” aard.

H.

Wilde dieren, die ik gekend heb

18)

DOOR E. THOMPSON SETON.

DE VOS VAN SPRINGFIELD.

DE paden, die de muizen volgen, zijn onder de wildernis van gras verborgen, en de eenige manier om te weten te komen waar een muis zich bevindt is te letten op het heen en weer gaan van het gras; dat is de reden, dat alleen maar op kalme dagen jacht op muizen gemaakt wordt.

De kunst is te weten te komen waar de muis zit, haar eerst te grijpen en dan pas te zien. Vix deed spoedig een sprong, en midden in den bos dood gras pakte ze een muis, die voor den laatsten keer haar gepiep deed hooren.

In een oogwenk was de muis opgeslokt, en de vier onhandige kleine vosjes trachtten hetzelfde te doen als hun moeder en toen eindelijk de oudste voor de eerste maal in zijn leven een muis ving, beefde hij van de opwinding en zette zijn parelwitte melktandjes met zoo'n ingeboren woestheid in zijn prooi, dat 't hem zelf verbaasd moet hebben.

Een andere les kregen ze op het eekhoortje. Een van die lawaaiige minderwaardige beesten woonde vlak bij ze en bracht iederen dag een tijdje door met op de vossen te schelden, vanaf een veilig plekje op een tak. De jongen waagden vergeefsche pogingen om het te vangen, als het over de open plek in het bosch holde van den eenen boom naar den anderen, of hen op een halven meter afstand aan 't uitjouwen was. De oude Vixen was echter zeer goed op de hoogte van de natuurlijke historie — zij kende den aard van het eekhoortje en nam op 't juiste oogeblik de zaak zelf in handen. Zij verstopte haar kinderen en ging plat liggen in 't midden van de open plek. De brutale, nare eekhoorn kwam weer als gewoonlijk schelden. Zij verroerde echter geen haar. Hij kwam dichtbij en eindelijk schetterde hij vlak boven haar hoofd.

„Jou akelig, beest, akelig beest.”

Maar Vix bleef doodstil liggen. Ons eekhoortje begreep er niets van en kwam langs den stam naar beneden, gluurde rond, vloog als een pijl uit een boog over 't gras naar een anderen boom, waaruit hij veilig en wel in de hoogte gezeten, op nieuw begon te schelden.

„Jou ellendig beest, jou niksnut, leelijke Scarrrrr-scarrrrr.”

Onbeweeglijk en plat bleef Vix in 't gras liggen. Dit was verbazend verleidelijk voor het eekhoortje. Hij was nieuwsgierig en overmoedig van aard, en kwam dus weer naar beneden en vloog dicht dan den eersten keer voorbij.

Vix bleef doodstil liggen, „ze was stellig dood”. En de kleine vosjes begonnen zich al te vragen of hun moeder sloop.

Maar de eekhoorn was haast dol van nieuwsgierigheid. Hij had een stukje boomschors op Vix' kop laten vallen, hij had zijn heele lijst scheldwoorden uitgeput en had ze allemaal nog eens over gezegd, zonder dat Vix ook maar een teken van leven gegeven had. Na dus nog een paar keer over de open plek gehold te zijn, waagde hij zich op zoowat een meter afstand van de in werkelijkheid zeer waakzame Vix, die opsprong en hem in een oogwenk gegrepen had.

De jongen smulden aan de kluijjes!

Zoo werden de grondslagen van hun opvoeding gelegd, en later, toen zij sterker geworden waren, werden ze mee genomen verder weg, en leerden ze de hoogere wetenschap om een spoor te ruiken en te volgen.

Voor elk soort prooi leerden ze een andere manier om te jagen, want ieder dier is in 't een of andere opzicht sterk, of het kon niet blijven leven, en in iets anders zwak, want anders konden de andere dieren niet leven. De zwakheid van het eekhoortje was zijn dwaze nieuwsgierigheid; die van den vos, dat hij niet in een boom kan klimmen. De jonge vossen werden er steeds op getraind

Foto J. v. d. Veen.

HEIVEEN. WATERRANONKEL.

om hun voordeel te trekken uit de zwakheid van andere dieren en nog dubbel slim te zijn in die dingen, waar juist de kracht van de andere in ligt.

Van hun ouders leerden zij de voornaamste axioma's van de vossenwereld. Het is niet makkelijk te zeggen hoe ze die leerden. Maar dat ze zulke dingen van hun ouders leerden was duidelijk te zien. Ziehier eenige levenslessen, die de vossen mij geleerd hebben, zonder een woord te zeggen: —

Slaap nooit op een recht spoor.

Je neus komt vóór je oogen; vertrouw daar dus het eerst op.

't Is dom om tegen den wind in te loopen.

Stroomend water kan je van grooten dienst zijn.

Begeef je nooit in 't open veld als je in 't kreupelbosch kan blijven.

Laat nooit een recht spoor achter, als een kronkelend spoor mogelijk is.

Als iets vreemd is, beschouw 't dan als iets vijandigs.

Stof en water doen het spoor verloren gaan.

Ga nooit op de muizenjacht in konijnenboschjes, of op konijnenjacht in een kippenren.

Loop niet op het gras. —

Langzamerhand kregen de jongen eenig idee van al die wijze lessen — zij konden bijvoorbeeld best begrijpen dat „Volg nooit wat je niet ruiken kunt” heel verstandig was, want als je iets niet kan ruiken, dan is de wind zóó, dat het andere dier jou ruiken moet.

Eén voor één leerden zij de vogels en andere dieren uit het bosch kennen, en toen zij zóó ver waren, dat zij er met hun ouders op uit konden trekken, maakten zij kennis met nieuwe dieren.

Zij begonnen te denken, dat zij de lucht van alles, wat zich maar voortbewoog, kenden. Eens op een avond echter bracht hun moeder ze naar een veld, waar een vreemd, zwart plat iets op den grond lag. Zij voerde ze er opzettelijk naar toe om er aan te ruiken, maar zoodra ze de lucht er van opsnoeven, gingen al hun haren recht overeind staan — ze beefden, waarom wisten ze niet — het was of hun bloed sneller ging stroomen, en ze waren instinctief vervuld van haat en vrees. Toen zij de uitwerking gezien had, vertelde ze hun:

„Dat is de lucht van een mensch.”

III.

Intusschen bleven de kippen verdwijnen. Ik had het nest met jongen niet verraden. Ik dacht zelfs veel meer aan de kleine schooiers dan aan de kippen, maar mijn oom was erg ontdaan en maakte schampere opmerkingen over mijn jacht-talent. Om hem een plezier te doen nam ik eens op een dag den jachthond mee naar de bosschen, en nadat ik op een omgevallen boom aan den open kant van een heuvel was gaan zitten, beval ik den hond voort te gaan. Binnen drie minuten maakte hij een geluid, dat alle jagers zoo goed kennen en dat beteekent: „Een vos, een vos, een vos, recht uit aan 't eind van 't dal.”

Na eenigen tijd hoorde ik ze terugkeeren. Daar zag ik den vos — het was Scarface — die voorzichtig over den bodem der rivier naar het stroomend water sprong. Hij ging er in, en draafde voort in het ondiepe water vlak bij den oever, wel tweehonderd meter, toen kwam hij er uit en liep vierkant op mij af. Hoewel ik vlak in 't zicht was, zag hij mij niet, maar liep den heuvel op, over zijn schouder naar den hond uitkijkend. Op iets meer dan drie meter afstand van mij keerde hij zich om, en ging met zijn rug naar mij

toe zitten, terwijl hij zijn hals uittrekte en alles wat de hond deed aandachtig volgde. Ranger liep al bassend het spoor na, tot hij aan het stroomend water kwam, waar het verloren was. Hij werd er even door in de war gebracht, maar er zat maar één ding op en dat was de beide oevers af te loopen om te ontdekken, waar de vos de rivier verlaten had.

De vos vóór mij veranderde een weinig van houding om den hond nog beter te kunnen volgen, en deed dit met haast mensche-lijke belangstelling. Hij zat zoo dicht bij mij, dat ik zien kon hoe de haren op zijn schouders een weinig overeind gingen staan, toen de hond in 't zicht kwam. Ik zag hoe zijn hart tegen zijn ribben bonsde en hoe zijn gele oogen schitterden. Toen de hond de kluts kwijt geraakt was door zijn list was de vos bepaald grappig om te zien; hij kon niet stil blijven zitten, maar schudde heen en weer van plezier, en rekte zich uit op zijn achterpooten om den langzaam voortploeterenden hond beter te kunnen gadeslaan. Met zijn bek van 't eene oor tot 't andere geopend, hoewel hij heelemaal niet buiten adem was, hijgde hij een oogenblik luidruchtig, of beter gezegd lachte hij vroolijk, net als een hond lacht door te grijnzen en te hijgen.

De oude Scarface gniffelde van de pret toen de hond zóó lang moeite deed om het spoor te vinden, dat toen hij 't gevonden had, het zoo oud was, dat hij 't nauwelijks volgen kon.

Zoodra de hond den heuvel op kwam, ging de vos kalm de bosschen in. Ik had op slechts drie meter afstand van hem gezeten, in 't volle gezicht, maar de wind was in mijn richting en ik had mij doodstil gehouden en de vos heeft nooit geweten, dat zijn leven twintig minuten lang in de macht geweest was van den vijand, dien hij het meest vreesde. Ranger zou mij even dicht als de vos voorbij gegaan zijn, als ik hem niet geroepen had, en met een zenuwachtig schokje liet hij het spoor in den steek en ging betu-terd aan mijn voeten liggen.

Deze kleine comédie werd met eenige afwisseling verscheidene dagen afgespeeld, maar van uit het huis aan de overzijde der rivier kon men het net zien. Mijn oom, ongeduldig door het dagelijksch verlies van kippen, toog er zelf op uit, ging op het opengelegen heuveltje zitten en toen de oude Scarface aan kwam draven naar zijn plekje om uit te kijken naar dien dommen hond daar onder bij de rivier, schoot mijn oom hem meedoogenloos in zijn rug, juist op 't oogenblik toen hij grinnikte over een nieuwen triomf.

IV.

Maar de kippen bleven verdwijnen. Mijn oom werd hoe langer hoe boozer. Hij besloot zelf de leiding in handen te nemen, en bezaaide de bosschen met stukken vergiftigd lokaas, en vertrouwde maar, dat onze eigen honden het niet aan zouden raken. Hij maakte minachtende opmerkingen over mijn jachtkunst en toog er 's avonds op uit met een geweer en twee honden, om te zien wat hij schieten kon.

Vix wist heel goed wat een vergiftigd lokaas was; zij liep er voorbij, of schopte er minachtend tegen aan, en eens liet ze zoo'n stuk in het hol van een ouden vijand, een bunzing, vallen, waar nooit meer iets van gehoord is. Vroeger was de oude Scarface altijd bereid om de honden voor zijn rekening te nemen en te maken, dat ze geen kwaad konden doen. Nu Vix echter alleen de zorg voor de jongen moest dragen, kon ze geen tijd meer besteden om ieder spoor naar 't hol uit den weg te ruimen, en was zij niet altijd ter plaatse om die vijanden, die al te dicht bij kwamen,

tegenwoordig te gaan en op een dwaalspoor te brengen. (Wordt vervolgd).

Palmentuin te Paramaribo.

ACHTER de ambtswoning van den Gouverneur van Suriname te Paramaribo, bevindt zich de palmentuin, een openbare wandelplaats, waarin nu en dan muziek-uitvoeringen worden gegeven. Vcoral in de laatste jaren is deze tuin zeer verfraaid. Druk bezocht — behalve tijdens een muziekuitvoering — wordt de tuin niet, hetgeen wel een hoogst opmerkelijk verschijnsel is. Wie van eene rustige omgeving houdt en een open oog heeft voor de natuur, zal in dezen tropischen tuin, onder de hooge koningspalmen, een bekoorlijk schaduwrijk plekje kunnen aantreffen en, in stille bewondering voor de tropische palmenomgeving, bevrediging en rust vinden.

Tusschen de hooge koningspalmen is een aanplant aangebracht van den palm die het „stroo” levert voor de stroo-hoeden, n.l. de *Carludovico palmata*. Deze palm is goed aangeslagen en het is te hopen dat in de naaste toekomst daarvan voldoende kan worden geleverd aan onze Kolonie Curaçao, welke dan niet van den invoer van deze palmvezel van buitenaf, afhankelijk zal zijn.

O. D.

IN DEN PALMENTUIN TE PARAMARIBO.